

Соломія Канчалаба-Швайковська (Львів, Україна)

ЛЬВІВСЬКІ ВІОЛОНЧЕЛІСТИ В МІЖНАРОДНОМУ КОНКУРСНО-ФЕСТИВАЛЬНОМУ РУСІ

Здійснено панорамний огляд форм участі представників віолончельних класів фахових навчальних закладів Львова в контексті конкурсно-фестивального руху міжнародного рівня. Проаналізовано внесок у розвиток концертної практики, представницькі функції солістів і колективів у першопрочитаннях національної та зарубіжної композиторської творчості, розвиток фестивального руху, участі в позарегіональних та зарубіжних колективах, членство в журі.

Ключові слова: віолончельний репертуар, соліст-виконавець, віолончельний камерний ансамбль, фестивально-конкурсний рух.

Віолончельне мистецтво у Львові має давні і глибоко своєрідні традиції, яким притаманна полінаціональна та полікультурна генеза. Від своїх професійних начал у ньому синтезувалися надбання провідних європейських осередків плекання віолончельного виконавства, привнесених і своєрідно засвоєних через діяльність педагогів-іноземців та місцевих фахівців – вихованців класів визначних європейських навчальних закладів завдяки гастрольним виступам визнаних солістів-віртуозів, камерних складів та оркестрів.

Нині можна сміливо констатувати вихід представників львівських віолончельних класів на європейські та світові обшири у найрізноманітніших сферах: сольному й камерному виконавстві, педагогіці, методиці, композиторській творчості, мистецько-суспільній діяльності. Однак найціннішою якістю в кожній з них є наявність національної та регіональної специфіки, самобутності у методах формування творчої особистості та багатогранність форм самореалізації.

З огляду на вищесказане природним є зростання інтересу музикознавців до різних аспектів віолончельного мистецтва регіону. Віолончельну творчість В. Барвінського в контексті процесів професіоналізації музичного життя української громади у міжвоєнне двадцятиліття дослідила Г. Жук [1]. Окремі жанри ансамблевої творчості, зокрема віолончельні композиції розглядали Т. Слюсар і Т. Менцінський. До історіографії традицій камерного музикування регіону зверталась у своїх дослідженнях Н. Дика, Т. Молчанова, О. Грабовська. Емпірично-статистичні дані щодо етапності формування засад фахової педагогіки у львівських навчальних закладах

наводять в працях з історії музичного шкільництва краю та оглядів діяльності його окремих представників Л. Мазепа, Т. Шуп'яна, Г. Павлій [2], С. Павлишин, А. Микитка, В. Заранський, Х. Колесса та ін. Проте питання висвітлення євроінтеграційних процесів в сучасному віолончельному мистецтві Львова залишається недостатньо розкритим. Розвідку присвячено досягненням та здобуткам у сфері міжнародного конкурсно-фестивального руху як істотній з точки зору якісних мистецьких показників. До цього критерію слід віднести категорію Всесоюзних мистецьких змагань радянської доби, які за масштабом, чисельністю, географією учасників, багатоманітністю методичних позицій з повним правом можуть бути трактовані як події міжнародного рівня.

Мірилом виконавської майстерності, а отже й критерієм професіоналізму підготовки виконавців є участь (і, безумовно, її результативність) у виконавських конкурсах. Позитивна статистика цього вектору виконавської діяльності львівських віолончелістів фігурує від 1960-х років. Серед успішних учасників творчих змагань виконавців слід виділити представників класу одного з провідних львівських педагогів середини ХХ століття Євгена Шпіцера – лауреатів міжнародних конкурсів завідувачку кафедри Московської консерваторії професора Марію Чайковську, лауреатів міжнародного конкурсу ім. М. Лисенка професорів Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка Заслужену артистку України (2001) Харитину Колессу та Юрія Ланюка, лауреата міжнародного конкурсу Тараса Менцінського, концертмейстера симфонічного оркестру в м. Єленя-Ґура (Польща) Романа Самострокова, керівника камерного оркестру «*Leonolis*» Ярослава Мигаля, Бориса Бараза, Діану Гавату, Артема Шмагайла та багатьох інших [2, с. 55]. Однією з найяскравіших постатей цього періоду є Марія Чайковська як дипломант Міжнародного конкурсу ім. П. І. Чайковського (Москва, 1966), лауреат ІІ премії Всесоюзного конкурсу (Москва, 1966), а двома роками пізніше – лауреат І премії одного з найпрестижніших змагань для цього інструменту – Міжнародного конкурсу віолончелістів ім. П. Казальса (Будапешт, 1968).

Етапним успіхом класу Є. Шпіцера стало лауреатське звання Харитини Колесси на Всеукраїнському конкурсі віолончелістів (1968). Послідовна підготовка до конкурсного протистояння притаманна роботі з Ю. Ланюком: він представляв клас свого наставника у концертній програмі в ЦМШ у Москві (1972 р.) в присутності Давида Ойстраха та Мстислава Растроповича, згодом став дипломантом республіканського конкурсу ім. М. Лисенка, граючи на інструменті наставника, в консерваторські роки прослуховувався у

відборах на міжнародний конкурс «Празька весна» у Москві (1975 р.), Всесоюзний конкурс у Вільнюсі (1977 р.), а 1974 рік знаменувався перемогою у республіканському конкурсі ім. М. Лисенка.

Здобувши конкурсний гарт у боротьбі за звання лауреата республіканського конкурсу імені М. В. Лисенка у 1981 році, ще одна представниця класу Є. Шпіцера Наталія Хома (нині – професор коледжу в Чарльстоні) згодом виборола нагороди на Міжнародних конкурсах імені Пабло Казальса в Будапешті (1985), у місті Маркнойкірхені (Німеччина, 1987), Міжнародному конкурсі ім. П. І. Чайковського у Москві 1990 року (перша і єдина лауреатка цього змагання серед українських віолончелістів) й першу премію на Міжнародному конкурсі віолончелістів у Белграді (1990).

Як солістка та у складі різних камерних ансамблів віолончелістка бере участь у Міжнародних Фестивалях у Швейцарії (Санкт-Гален), Німеччині («Міжнародний Жіночий Фестиваль»), Іспанії («Paul Casals», «El Vendrell», «Torroella De Montgri»), Франції, Бразилії, численних фестивалях у США та Канаді.

Лауреатом низки міжнародних конкурсів камерних виконавців та конкурсу віолончелістів ім. М. В. Лисенка є Тарас Менцінський – доцент Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка, науковець та активний концертний виконавець-камераліст та соліст.

Ольга Бойчук – представниця класу професора Є. Шпіцера у Львівській середній спеціальній музичній школі-інтернаті та ЛНМА й класу професора Ю. Ланюка в асистентурі-стажуванні при ЛНМА ім. М. В. Лисенка здобула Гран-прі Фестивалю «Фарботони» (Канів) та стала лауреаткою I премії Всеукраїнського конкурсу альтистів і віолончелістів (Львів).

Лінію успішної участі в виконавських змаганнях плідно продовжило наступне покоління згаданого класу: студент Юрія Ланюка – виконавець та композитор Золтан Алмаші – лауреат Міжнародного конкурсу ім. С. С. Прокоф'єва (Маріуполь, 1998 – віолончель, 2000 – композиція¹).

Молодшу генерацію лауреатів і дипломантів Всеукраїнських і Міжнародних фестивалів та виконавських конкурсів представляють випускники ССМШ ім. С. Крушельницької віолончелісти К. Брагіна, І. Онишко, А. Величко (клас викл. Г. Менцинської), О. Левицька (клас викл. Л. Комар), Н. Пакош, Р. Самостроков, Л. Кучер,

¹Навчався не лише як віолончеліст, але й як композитор у класі Ю. Ланюка (1999), аспірантуру з композиції в НМАУ (керівник – Є. Станкович, 2002). Як композитор відзначений преміями ім. Л. М. Ревуцького (2003), ім. Б. М. Лятошинського (2013).

Д. Литвиненко, О. Вербова, А. Мякушко, М. Духнич (клас викл. Н. Квик) та численні інші².

Досвід успішних виступів у мистецьких змаганнях та результативна педагогічна робота як у навчальних закладах Львова, так і далеко за межами регіону та країни послужили підставою для запрошень фахівців-віолончелістів Львова до роботи авторитетних журі конкурсів міжнародного рівня.

Особливо масштабним є перелік прикладів подібної співпраці в діяльності професора Московської консерваторії Марії Чайковської: вона неодноразово брала участь в роботі журі міжнародних конкурсів у Росії, Польщі, Німеччині, ПАР, США. Як голова очолювала роботу Міжрегіонального конкурсу віолончелістів в Мінську (1984), Міжнародного конкурсу віолончелістів у Великобританії (1989), I Всеросійського конкурсу юних музикантів в Краснодарі (1989), I Всесоюзного конкурсу юних музикантів міст Поволжя в Пензі (1990)³. Видатна віолончелістка є головою секції віолончелі Всесоюзного музичного товариства (1988-1991), членом Всеросійського товариства музичних діячів.

Неодноразово був членом та головою журі різних міжнародних конкурсів виконавць та композитор Ю. Ланюк, серед яких Міжнародний конкурс віолончелістів ім. М. Лисенка (м. Київ), Міжнародний конкурс композиторів «*Lutoslawski Award*». Показовим, зокрема, був склад журі міжнародного конкурсу ім. М. Лисенка (2007 р.): очолював його роботу Юрій Ланюк, а до складу входила Харитина Колесса. Таке представництво засвідчує міжнародний авторитет позицій віолончельного виконавства регіону.

Твір Юрія Ланюка «*Дитини*» для віолончелі і фортепіано був обов'язковим твором на Республіканському конкурсі віолончелістів ім. М. Лисенка у Києві та на Міжнародному конкурсі камерних ансамблів у Хмельницькому. Окрім згаданого, він є одним із засновників та організаторів Міжнародного фестивалю сучасної музики «*Контрасти*» у Львові.

² Сайт ЛССМШ ім. С. Крушельницької: <http://www.muzboarding-school.narod.ru/index.html>

³ Професорка у подальшому очолює також роботу I Міжнародного конкурсу молодих виконавців ім. С. С. Прокоф'єва в Москві (1996), Всеросійського конкурсу ім. А. Корсакова в Твері (2001, 2005), Міжнародного конкурсу віолончелістів в Йоганнесбурзі (ПАР, 2002), Міжнародного конкурсу ім. Й. Брамса в Гданську (Польща, 2001, 2003), Всеросійського конкурсу виконавців у Волгограді (Росія, 2002) та інших.

У листопаді 1992 року Наталія Хома запрошена як член журі Першого Міжнародного конкурсу ім. М. В. Лисенка у Києві.

Якщо в скрипковому та альтовому виконавстві маємо приклади заснування конкурсів міжнародного рівня на власній базі, то віолончельні виконавські змагальні акції поки що не перевищують національного масштабу. Натомість, можемо констатувати існування міжнародних конкурсів на вшанування львівських діячів віолончельного мистецтва.

Зокрема, на базі Шльонської консерваторії в Катовіце проводиться міжнародний конкурс солістів-виконавців на віолончелі ім. Йозефа Драгомирецького (Józef Drohomirecki). Цей видатний музикант, учень класу Йозефа Цетнера у консерваторії Галицького музичного товариства у Львові від 1929 р. працював тут професором, керівником віолончельного класу консерваторії, а від 1945 р. – концертмейстером партії віолончелей Великого симфонічного оркестру польського радіо в Катовіце. Нині віолончельні класи закладу ведуть його випускники П. Гломбік (Paweł Głombik) та Б. Полук (Bernard Polok), лауреатом, співзасновником та членом журі численних міжнародних конкурсів та солістом і концертмейстером партії віолончелей низки провідних оркестрів Польщі, педагогом фахових навчальних закладів Європи є представник його класу Казімеж Міхалік. У березні 2012 р. відбувся 4-й конкурс імені Й. Драгомирецького.

До важливих форм полікультурної співпраці належить участь віолончелістів – вихідців з фахових осередків Львова – у міжнародних фестивалях, організація подібних мистецьких акцій у рідному місті. Це наочно демонструє наявність автономної фахової виконавської бази регіону. Серед них найбільш масштабними та довговічними є фестивалі «*Контрасти*», «*Віртуози*», «*Фестиваль давньої музики у Львові*», новітній проект – Міжнародний фестиваль камерної музики «*Szymanowski Quartet ma друзі*» (у 2013 році проведений вшосте).

До солістів – учасників мистецьких акцій належить випускник Львівського державного музичного училища (клас Івана Матюха), нині заслужений артист Росії, концертмейстер віолончелей симфонічного оркестру Маріїнського театру (театру опери та балету імені С. М. Кірова) Зенон Залицяло, який тривалий час співпрацював із Львівським струнним квартетом. Митець постійно підтримує творчі стосунки зі Львовом, виступаючи у концертних програмах міжнародних фестивалів як соліст та ансамбліст.

Марія Чайковська виступала в програмах Міжнародного фести-

валю диригентського мистецтва пам'яті Миколи Колесси 2011 року з виконанням Концерту для віолончелі з оркестром Антоніна Дворжака спільно з оркестром Львівської обласної філармонії, була залучена до низки інших мистецьких заходів.

Важливим завданням фестиваліних концертних програм є здійснення прем'єр світової класики та першопрочитання творів українських композиторів, зокрема – представників регіону. Так, під час XV Міжнародного фестивалю сучасної музики «*Контрасти*» у 2009 р. відбулися українські та світові прем'єри, серед яких – твір Таро Хакасе Тріо a-moll у виконанні Йоко Ямабе, (Японія, фортепіано), Петра Цегельського (Польща, скрипка) та львівського віолончеліста Ярослава Мигаля. Наталія Хома спільно з Академічним Симфонічним оркестром Львівської філармонії під батугою Айдара Тарибаєва взяла участь у виконанні Концерту для фортепіано, віолончелі та симфонічного оркестру Давіда Вінклера (США). У програмі «*Вечір світових прем'єр*» першовиконання творів сучасних українських та польських композиторів здійснив колектив «*Warszawska Grupa Cellonet*» у складі: Марцін Здунік, Миколай Конопельські, Миколай Палощ, Роберт Дацко, Кшиштоф Ленчовські, Мілош Дроговські, Домінік Плоцінські, Філіп Сиска під батугою Анджея Бауера [6].

Віолончель присутня в складі численних камерних та оркестрових колективів, які стабільно задіяні у виконавських програмах міжнародних фестивалів. Один з найперших таких колективів – квартет (згодом названий «*Львівський струнний квартет*»), постав у 1965 р. з ініціативи ректора Львівської державної консерваторії ім. Миколи Лисенка⁴ (від 1981 до 1993 р. він очолював кафедру струнно-смичкових інструментів) Зенона Дашака. Він виступав у складі: Олександра Деркач (скрипка), Богдан Каськів (скрипка), Зенон Дашак (альт), Харитина Колесса (віолончель), вів інтенсивну концертну діяльність в Україні, республіках СРСР та країнах зарубіжжя, популяризуючи світову й українську камерну творчість, зокрема брав участь у музичних фестивалях «*Київська золота осінь*» (Київ), «*Віртуози країни*» (Львів), «*Вересневі струни*» (Івано-Франківськ) та ін.

Цю традицію успішно розвинули колективи з віолончелями у складі: Муніципальний камерний оркестр «*Leonolis*» (художній керівник – віолончеліст Ярослав Мигаль, він же – співзасновник ансамблю «*Нової музики*», учасник фортепіанного тріо «*Leopolis*» [5, с. 335]), струнний квартет «*Classic-Modern*» (у складі Марти

⁴Наймолодший ректор (37 років) з усіх ВНЗ тодішнього Союзу.

Семчишин, Романа Скоруги, Володимира Мегедена, Соломії Канчалби-Швайковської – авторки цього дослідження), струнний квартет «Фенікс» (у складі титулованих дипломантів, лауреатів національних та міжнародних конкурсів Миколи Гав'юка, Петра Тітяєва (скрипки), Устима Жука (альт), Дениса Литвиненка (віолончель)), мішаний ансамбль «Львівський квартет» (у складі: Лідії Футорської (скрипка), Андрія Оксенберга (кларнет), Віктора Рекала (віолончель), Івана Пахоти (фортепіано)), ансамбль старовинної музики «Львівські Менестрелі», до складу якого як виконавці на бароковій віолончелі та віолі да гамба у різний час входили Галина Жук-Цайтц, Дмитро Бабич, Юрій Турканик, Лариса Іщук, Анна Дзьоган, Олена Гуменюк.

З огляду на форми участі представників віолончельних класів Львівських фахових закладів у міжнародному конкурсному русі як генеральні виділимо перемоги у виконавських конкурсах, організацію конкурсів та фестивалів на власній базі, участь у зарубіжних мистецьких акціях як солістів та у камерних й оркестрових складах, керівництво та участь у національних та зарубіжних виконавських колективах, популяризація новітньої творчості українських митців, реалізація регіональних першовиконань світової класики, опанування автентичних форм виконавства на старовинних інструментах, створення конкурсних композицій та представництво вітчизняного віолончельного репертуару в перебігу фестивального руху. Всі ці позиції унаочнюють зрілість, сформованість та регіональну самобутність віолончельного виконавства й педагогіки регіону та потенціал їх залучення до євроінтеграційних процесів.

Соломия Канчалаба-Швайковская. Львовские виолончелисты в международном конкурсно-фестивальном движении

Осуществлён панорамный обзор форм участия представителей виолончельных классов профессиональных учебных заведений Львова в контексте конкурсно-фестивального движения международного уровня. Проанализированы вклад в развитие концертной практики, представительские функции солистов и коллективов в первопрочтении национального и зарубежного композиторского творчества, развитие фестивальных процессов, участие во внерегиональных и зарубежных коллективах, членство в жюри.

Ключевые слова: *виолончельный репертуар, солист-исполнитель, виолончельный камерный ансамбль, фестивально-конкурсное движение.*